

Almanya'da Sosyal Demokrasiden Kimlik Siyasetine: SPD

Hatice Sevgi ZENGİN SALİHİ¹

From Social Democracy to Identity Politics in Germany: SPD

ARTICLE INFO

Article History:

Date Submitted: 03.03.2020

Date Accepted: 04.05.2020

JEL Classification:

P10,

P19,

P40.

Keywords:

SPD,

Social Democracy,

Dual Citizenship,

Third Way,

New Middle.

ABSTRACT

In Germany, the loss of power of the German Social Democratic Party (SPD) after 2000's is discussed. There are approaches that explain the crisis of social democracy in Germany, within the context of the SPD, as the party became a status quo in the field of economy, alienated from Marxist programs and harmonized with neo-liberalism. Christian Democratic Union presented Christian Democratic Union (CDU/CSU) with the issue of dual citizenship instead of socio-economic promises as a coalition requirement after 2013. "Social Democratic Party evolved into identity based party" idea will be put forward in the study considering the factors mentioned above. The thesis of the study that Christian Democratic Union policies alienated social democrats from the party will be discussed and analyzed by party discourse and voting rates.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, Niğde/Türkiye, h.sevgi.zengin@hotmail.com.

Özet

Almanya’da, Almanya Sosyal Demokrat Partisi’nin (SPD) 2000’li yıllardan sonra seyreden güç kaybı tartışılmaktadır. SPD özelinde sosyal demokrasinin krizini partinin ekonomi alanında statükocu oluşuyla, Marksist programlardan uzaklaşarak neo-liberalizmle uyum sağlamasıyla açıklayan yaklaşımlar söz konusudur. Bu çalışmada sözü edilen faktörler dikkate alınarak partinin çifte vatandaşlık düzenlemesini Hristiyan Demokrat Birliği CDU/CSU’ya 2013 sonrası koalisyon şartı olarak sunmasından hareketle sosyoekonomik vaatlerin yerine çifte vatandaşlık vaadini koyarak kimlik siyaseti yapan bir partiye evrildiği ileri sürülecektir. Bu durumun sosyal demokratları partiden uzaklaştırdığı tezi parti söylemi ve oy oranları çözümlenerek tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: SPD, Sosyal Demokrasi, Çifte Vatandaşlık, Üçüncü Yol, Yeni Orta.

1. Giriş

Alman siyasal partiler yelpazesinde sol tavrı alış Sozialdemokratische Partei Deutschlands (Almanya Sosyal Demokrat Partisi/SPD), Die Linke (Sol Parti/LP) ile Die Grünen’de (Yeşiller), merkez sağ Christlich Demokratische Union’da (Hristiyan Demokratlar Birliği/CDU/CSU), Neonazi eğilimli aşırı sağ ise Freie Demokratische Partei’de (Hür Demokrat Parti/ FDP) temsil edilir. Piyasa ekonomisine bakış, sosyal haklara verilen öncelik, göçmenlerin vatandaşlığı gibi meseleler Almanya’daki ideolojik kamplaşmaları okurken 1980’lerden 2000’li yılları içine alacak tarihsel uğrakta öne çıkmaktadır. Ekonomik politikalar ve sosyal haklar sözkonusyken sağ ve sol partiler sınıfsal arka plana göre bölünürken göçmenlerin vatandaşlığı ve entegrasyonu konusunda kimlik siyaseti belirleyici olmaktadır. Alman merkez solunu temsil eden SPD erken döneminde Marksist prensiplere bağlı ve işçi sınıfına dayanırken 1959’da Godesberg programı ile refah devleti programlarına kayarak daha geniş tabanlı bir sınıfsal desteği kendisine sağlamıştır. Söz konusu kitle desteğinde SPD’nin Alman Yeşiller’i ile uzlaşısı etkili olurken 2000’lerden sonra öne çıkan uzlaşısı ile kimlik siyasetine odaklı söylemleri nedeniyle parti kitle desteğini yitirmeye başlar.

Alman sosyal demokrasi tarihi literatürde tartışılan bir konu olarak dünya sistemi analizi açısından tüm dünyadaki sosyal demokrasi yükseliş ve kriz dönemlerinden etkilenmekle birlikte Almanya özelinde özgül faktörler ayrıca tartışılmaktadır. Literatürde Almanya’da sosyal demokrasinin 1998’de yükselişi partinin medya ile ilişkisini güçlendirmesi Werner J. Patzelt (2004) tarafından öne çıkarılırken yükselişte geleneksel sosyal demokrat söylemle Oskar Lafontaine’in yazıları (2002) etkili olmuştur. Alman siyasal sisteminde Lafontaine ile Gerhard Fritz Kurt Schröder ittifakının partinin hegemonyasını güçlendirdiği konusunda uzlaşma olmakla birlikte partinin oy oranının 2002’den itibaren kademeli olarak düşüşü farklı açılardan gerekçelendirilerek tartışılmıştır. Thomas König, Till Blume ve Bernd Luig (2003) partinin düşüşünü iktidar olduğu dönemde ekonomik problemleri çözemeyerek statükonun devamı görülmesiyle açıklarken Charles Lees (2011) ile William E. Paterson ve James Sloam (2010) SPD performansındaki gerilemeyi partinin toplum nezdinde ideolojik tutarlılığını yitirmesiyle açıklamıştır. Yine Paterson ile Sloam’a göre SPD’nin stratejik belirsizliğe kayışının ‘iç lider boşluğunun’ ve partinin daha solunda Sol Parti (LP) gibi daha güçlü bir rakibin alternatif oluşturması etkili olmuştur. SPD’nin tabanının ‘sosyal/ekonomik’ ihtiyaçlarını görmezden gelerek ekonomik alanda tatminkar politika üretmemesiyle açıklayan Paterson, Sloam gibi Wade Jacoby (2017) ve Jonathan Olsen (2014) de SPD’nin ekonomik kriz karşısında yetersiz politika üretmesiyle partinin güç kaybını açıklamışlardır. Jacoby’e göre koalisyon hükümeti ortağı SPD’nin ‘euro krizi’ni basit bir ‘borç krizi’ olarak niteleyip parti programında sadece bir kez yer vermesinden okunabileceği gibi ekonomik alan geri plana itilmiştir. Olsen de yine Almanya’daki finansal krizden halkın SPD’yi sorumlu tutmasına dikkat çekerek partinin hegemonyasının bu nedenle çözüldüğüne dikkat çekmiştir.

Literatürde SPD’nin düşüşünde ekonomi politik alandaki parti tutarlılığının azalması ve ideolojik esnemenin etkisi olduğu konusunda bir uzlaşma olduğu değerlendirilebilmektedir. Bu makalede ise Almanya’da SPD’nin Alman sosyal demokratlarının desteğini yitirmesinde sözü edilen faktörlere ek olarak partinin söyleminin ekonomi politik alandan göçmen/çifte vatandaşlık söylemi üzerinden kimlik siyaseti alanına kaymasının etkili olduğu öne sürülecektir. Söz konusu etkiyi anlayabilmek için SPD’nin oy oranının yükseldiği dönemdeki söylemi ve programı incelendikten sonra düşüş dönemindeki söylemi analiz edilerek partinin oy oranını yükselten ve düşüren seçim stratejileri ile partiye yönelik eleştiriler analiz edilecektir. Bu bağlamda SPD’nin parti politikalarındaki dönüşüm ve Üçüncü Yol’a yakın

eksen kaymasının 2000’lerden sonra partiyi olumsuz etkilediğini öne sürmek mümkündür. Ekolojik hassasiyetlerle hareket eden oyların Yeşiller’e sosyo-ekonomik hassasiyetlerin belirleyici olduğu oyların Sol Parti’ye kayması SPD’yi krize sürüklemeye başlamıştır. 1950’lerden sonra 2000’li yılları içine alacak tarihsel uğrakta SPD’nin kimlik dönüşümü ile kitle desteğindeki iniş çıkışlar arasında doğrudan bir ilişki okunabilmektedir. Bu makalede sözkonusu ilişki parti kimliği bağlamında parti söylemindeki ve parti politikalarındaki değişimler parti oy oranlarındaki farklılaşmalar üzerinden tartışılacaktır. Öncelikle Alman siyasal sisteminde SPD’nin konumlanması, kuruluşu, orijini 80’lerden önce parti kimliği hakkında değerlendirme yapıldıktan sonra 80’lerden itibaren ekolojik hassasiyetleri de söylemine alarak ‘yeni’lik temasıyla kabuk değiştiren SPD, yer aldığı koalisyon hükümetleri dikkate alınarak tartışılacaktır. 1990’lardan sonra vatandaşlık tartışmalarında çifte vatandaşlığa olumlu bakan ve ağırlık veren SPD’nin sözkonusu alanda düzenlemelerin yapılmasıyla söylemsel boşluğa düştüğü ve kitle desteğinde azalmada bu durumun da etkili olduğu ileri sürülecektir. SPD ile muhalif partiler arasındaki politik bölünme bu bağlamda sosyal politika eksenini ile yabancı/göçmen, vatandaşlık eksenini açısından analiz edilirken SPD’nin sosyal politika alanından uzaklaşıp vatandaşlık meselesine odaklanarak kimlik siyasetine kaymasıyla partinin sosyal demokratlar üzerindeki hegemonyasının çözülüşü arasında bir ilişki olduğu ileri sürülecektir.

2. Almanya’da Politik Yelpaze: SPD (Alman Sosyal Demokrat Partisi) Örneği

Alman Temel Yasası “hür ve demokratik düzen” kavramını siyasi partiler ile ilgili olarak oldukça önemser. Buna göre hedefleri veya taraftarlarının davranışlarına göre hür ve demokratik temel düzeni kayıtlamayı veya bertaraf etmeyi yahut Federal Almanya Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmeyi gaye edinen siyasi partiler anayasaya aykırıdır. Hitler tecrübesi “hürriyet düşmanlarına hürriyet yok” sloganı ile kendi kendini korumaya yeterli ve istekli bir “militan demokrasi” tipi yaratmıştır. Bu bağlamda siyasi partilerin kapatılmasının hukuki şartları arasında hür ve demokratik temel düzeni bertaraf etmek ile Federal Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek hususlarını gaye edinmek yer almıştır (San, 1966: 7-23). Almanya’da Temel Yasa’nın değiştirilmeyecek 20. maddesinin birinci bendindeki “demokratik ve toplumsal bir birleşik devlet” ibaresi federalizme işaret etmektedir. Federal Alman Cumhuriyetindeki beş eyaletle birlikte 1990’daki birleşmeden sonra on altı

eyaletli bir yapı ortaya çıkmıştır. Eyaletlerin her birinin genel seçimle belirlenen bir meclisi (Landtag), bir hükümeti, yüksek mahkemeler dahil yargı dizgesi mevcut ve de siyasal yapı her eyaletin anayasası uyarınca düzenlenmiştir (Eroğul, 1997: 87-191). Federal Almanya Cumhuriyetinin seçim sistemi çoğunluk sistemi ile nispi temsil usulünün karması bir sistemdir. Milletvekillerinin yarısı, 299 seçim bölgesinde nispi çoğunluk sistemine göre seçilirken yarısı da bundan bağımsız olan listelerle nispi temsil usulüne göre seçilmektedir. ‘Aktif seçim hakkı’ uyarınca 18 yaşını doldurmuş, Federal Almanya’da ikamet eden ya da yurtdışında yaşayan her Alman vatandaşı Alman Parlamento seçimlerinde oy kullanma hakkına sahiptir. Federal Almanya’da gerçekleştirilen her seçim için (eyalet seçimleri de dahil) genel, doğrudan, özgür, eşit ve gizli oy prensipleri uygulanır. ‘Pasif seçim hakkı’ uyarınca ise en az bir yıldan beri Alman vatandaşlığına sahip olan ve seçim günü 18 yaşını doldurmuş her vatandaş seçilme hakkına sahiptir. Alman parlamento seçimlerinde her seçmen iki oy kullanır: Birinci oy ve ikinci oy. Seçmen birinci oyu ile nispi çoğunluk sistemine göre, kendi seçim bölgesinin adayını seçer ve en çok oy alan aday seçimi kazanır. İkinci oylar ise daha önemlidir. Seçmenler ikinci oylar ile parti adayını değil partiyi seçerler. Bir partinin Alman Parlamentosunda kaç milletvekili ile temsil edileceğini belirleyen ikinci oyların sayısıdır. Ayrıca ikinci oylar seçimleri kimin kazandığını da belli eder. Başbakanın seçilmesi ise sonraki aşamadır. Almanya başbakanı doğrudan seçilmez. Seçimi kazanmak konusunda şansı yüksek partiler başbakan adaylarını önceden belirleyip ilan ederler. Başbakanın seçilmesi ise seçimlerden sonra Parlamento milletvekillerinin oyları ile gerçekleştirilir. Seçimlerde 1953’ten beri %5 barajı uygulanmaktadır. Buna göre geçerli ‘ikinci’ oyların en az %5’ini alan ya da doğrudan seçilmiş üç milletvekili çıkaran partiler parlamentoya girebilmektedir. Bu uygulamanın amacı istikrar için mecliste hükümet oluşturacak çoğunlukların oluşmasını sağlamaktır. Ancak söz konusu %5 barajının istisnası olarak asgari milletvekili uygulaması vardır. Bir partinin doğrudan seçilen üç milletvekili varsa parti %5 barajının altında bile kalsa meclise girebilir. Partilerin milletvekili sayıları %5 barajını aşan ya da asgari milletvekili koşulunu sağlayan partilere verilen ikinci oylar üzerinden hesaplanır. Her partinin meclisteki sandalye sayısı netleştikten sonra her eyalet kendi eyalet listesine verilen ikinci oyların oranına göre milletvekili çıkarır. Doğrudan seçilen milletvekillerinin gerekenden fazla oy alması halinde artan oydan “artı-milletvekili” türemektedir (Kempf, 2002: 38-39; Gould, 2000: 131).

İkinci Dünya Savaşından sonra Almanya’da parti ve parti sisteminin çerçevesi işgal koşulları esas alınarak çizilir ve ilk etapta Hristiyan Demokrat, Liberaller, SPD ve KPD olmak üzere dört partinin kuruluşuna izin verilmiştir. Uzunca bir süre iktidar partisi olan CDU bir kanat partisi olmayıp Hristiyan olmayanlara da seslenen sosyal, muhafazakâr, liberal bir kitle partisidir. 1948 yılında partinin rotası klasik liberalizm ve sosyal yükümlülüklerin sentezlendiği ‘sosyal piyasa ekonomisi’ne döner (Buchstab, 2002: 59). Almanya’da sosyal demokratlar ile Hristiyan demokratların ekonomi politikası alanında tavır alışları 1948’den itibaren fiyat oluşumu, hizmet rekabeti ve tekel kontrolü gibi hususlarda birbirine yaklaşır. Sosyalizasyon, devletçi çerçevede bir planlama, sendikal etkenlerin ağırlığı gibi noktalar ise bu ideolojik kampların farklılaştığı hususlardır. Federal hükümet, 1950’lerde sosyal piyasa ekonomisinin temellerini atma girişiminde bulunmuş, söz konusu dönem ‘sosyal reform’ üzerinden tartışmalara sahne olmuştur. Sosyal piyasa ekonomisi adına en başarılı görülen alan ise konut politikasıdır. 1950’lerde liberalizasyona doğru adım atılır ve özel şahısların finanse edeceği konut yapımına izin verilerek, ekonomik güdümlü konut yapımı stratejisi terkedilir. Ancak sosyal konut kamu sübvansiyonu ile konut alanlarının/ kiralarn, konut büyüklüğünün devlet tarafından tespiti yoluyla korunmuştur (Schulz, 2002).

Alman refah devleti, 19.yy’da Bismarck’ın sosyalistlerin güçlenmesini önleme stratejisiyle şekillenmiştir. Yoksulların (işçi sınıfı, yaşlı ve bakıma muhtaçlar) hastalık, iş kazası gibi ani durumlara karşı korunması esas alınmıştır. Sağlık sigortasının kapsamının geniş tutulması, asgari ücret, ailenin korunması için vergilerin bireyler değil hane halkı baz alınarak tespit edilmesi ve aile yardımı bu modelin önemli esaslarıdır. Sosyal piyasa ekonomisinin mimarı olan Hristiyan Demokratlar, devleti piyasa ekonomisinin önünü açan, piyasa ekonomisini teşvik eden ve denetleyen karmaşık bir işlevler ve kurumlar ağı olarak kabul etmişlerdir. Alman refah devleti diğer bireylerin sağlık harcamalarına katkıyı toplumsal dayanışmanın parçası sayarken 1990’larda işsizliğin artması ve kronikleşmesiyle sağlık katkı paylarındaki açık büyümüş; bu nedenle yürütülen kamu açıklarından kaçınma stratejisi, sağlık sistemini olumsuz etkilemiştir (Çelebi, 2000: 108-117). Dolayısıyla başlangıçta Hristiyan demokratlarla sosyal demokratlar arasında uyum noktası gibi işleyen sosyal piyasa ekonomisi stratejisi 1990’lardan sonra ayrışma noktasına dönüşmüştür.

SPD Almanya’nın ikinci en eski partisidir ve Sosyalist Enternasyonel’in üyesidir. SPD, Mayıs 1863’te Als Ferdinand Lassalle tarafından kurulur ve Almanya’da sosyal demokrasi fikrinin gelişiminde Lassalle’in ‘işçi hareketlendirme’ uğraşı önemli rol oynar. Lassalle, liberalizm ve burjuvazinin devleti salt kişisel özgürlükleri ve mülkiyeti korumakla sınırlayan gece bekçisi devlet anlayışını “ilke olarak devlet düşmanı” diye niteler. Dönemin işçi hareketinin öncelikli meselesi Lassalle’nin önderliğinde ‘genel oy’dur ve 1863 Mayıs sonunda SPD’nin kuruluşunda yataklık eden Allegemeine Deutsche Arbeiterverein (Genel Alman İşçi Derneği) kurulur (Bora, 2004). 1945’ten sonra antikomünist çizgi izleyen SPD Ludwig Erhard’ın ekonomi politikası ve Konrad Adenauer’in dış politikasına muhalefettir. 1959’da Godesberg programı ile pratikte terkedilen Marksizm parti programından da çıkarılır. Söylemi sosyal piyasa ekonomisine dönen SPD, 1969’dan 1982’ye kadar ve 1998 ve 2002’de başbakanı çıkaran parti olur. Partinin üye sayısı yaklaşık 717.513’tür (Kempf, 2002: 43-44). SPD’nin 1969’da FDP ile koalisyon yapması nedeniyle 13 yıl muhalefet partisi olan CDU bu süre zarfında neo-muhafazakar ekonomi ve dış politikalarını geliştirir ve 1983’te CDU, Helmut Kohl başkanlığında Batı Almanya’da iktidar partisi olur. Bu dönemde CDU politikasında dönemin reganizm ya da thacherizm akımının etkisi olur. Ancak Almanya’daki köklü refah devleti anlayışı 1980’li yıllarda çok zedelenmez. Sosyal programa ayrılan pay 1983’te %32.3 iken 1986’da %30’a iner (Candraft, 1998: 303).

Federal Almanya’da doğu ve batının birleşmesine kadar olan dönemde partilerin oy dağılımı şu şekilde seyretmiştir:

Tablo 1: Federal Almanya’da Doğu ve Batının Birleşmesine Kadar Olan Dönemde Partilerin Oy Dağılımı

	SPD	CDU	CSU	FDP	Yeşiller
1961	36.2	35.8	9.6	12.8	-
1965	39.3	38.0	9.6	9.5	-
1969	42.7	36.6	9.5	5.8	-
1972	45.8	35.2	9.7	8.4	-
1976	42.6	38.0	10.6	7.9	-
1980	42.9	34.2	10.3	10.6	1.5
1983	38.2	38.2	10.6	7.0	5.6
1987	37.0	34.5	9.8	9.1	8.3

(Kavukçuoğlu, 2003: 342-356).

SPD, 1980’lerden sonra yön değiştirir; ülkedeki sağ ve sol muhalefetin ortalamasını oluşturmak ve kitleselleştirmek gayreti içine girer. Bu yöndeki ortak payda ise “ekolojik koşulları gözetilen sosyal piyasa ekonomisi” olur (Bora, 1990: 41). SPD, 1989 yılında Berlin’de bir ilkeler programı çizerek rotasını tayin etmiştir. Bu programın çerçevesini barışçı bir dünya tasarımı, doğa ve sosyal açıdan adil bir toplum tasavvuru oluşturmuştur. SPD’nin ‘toplum’u, insanların eşit özgürlüklere sahip olacakları bir dayanışma toplumdur ve ekonomi ile toplum için yeni bir düzen gereklidir. Bu programda ekolojik hava yavaş yavaş belirir. SPD’nin insanı ussal ve doğasal varlık; bireysel ve toplumsal bir varlıktır; doğanın bir parçası olan insan ancak doğada ve doğa ile birlikte yaşayabilir. SPD’nin 1998 hükümet programı da endüstri toplumunun ekolojik yenilenmesi konusunda net tavır yansıtmıştır. Bu bağlamda ‘vergi ve kamu harcamaları sistemi’nin ekolojik yenilenmesi vaat edilmiş; SPD enerji dönüşümünü ve atom enerjisini talep etmiştir. Yenilenebilir enerjiler, enerji sisteminin köşe taşları olup, yenilenebilir enerjilerin toplam enerji içindeki payının yükseltilmesi amaç edinilmiştir (Lafontaine, 2002). Bununla birlikte sosyal demokrasinin geleneksel ilkeleri olan özgürlük, adalet ve dayanışma da korunmuştur. Sosyal demokrasi, herkesin kişiliğini özgürlük içinde geliştirebileceği; siyasal, ekonomik ve kültürel yaşama sorumluluk üstlenerek katılacağı bir toplumu amaçlamaktadır. SPD için ortak güvenlik politikası kapsamında atom ve kimyasal silahlardan arındırılmış bölgeler yaratmak önemlidir.

SPD, 1969-1982 arasında Willy Brandt ve Helmut Schmidt şansölyeliğinde iktidar partisi olur. Başlangıçta işçi sınıfına dayanan ve Marksist prensiplerden hareket eden SPD, 1959’da Godesberg Programı ile bu prensiplerden koparak refah devleti programlarına ağırlık verir. 1998 seçimlerinde SPD büyük ve endüstrileşmiş eyaletlerde güçlü çıkmıştır. Ancak parti Başkanı Lafontaine’nin 1999’da istifası partinin konumunu olumsuz etkilemiştir. 2002 seçimlerinde SPD ucu ucuna başarılı olur. 1999’da Lafontaine’nin istifasından sonra 1999-2004 yılları arası Schröder parti başkanı olurken 2004’te Franz Müntefering parti başkanı olmuştur.

SPD, 1985 yılında Yeşiller ile koalisyona girerek iktidar partisi olur. Bu dönemde “iktidar olmak ya da olmamak” Yeşillerin kanat tartışmalarının önemli bir eksenini olarak karşımıza çıkar. Bir tarafta köktenci çevreciler diğer tarafta gerçekçi çevreciler yer alır (Röben, 1994). Bu bağlamda Yeşil partide temel dört gruptan söz edilebilir: eko-liberteryenler, ekososyalistler, siyasal gerçekçiler ve fundamentalistler. Ancak en net ayrışma değinildiği üzere

‘fundis’ler ile ‘realos’lar arasındadır. ‘Fundis’ler parlamento dışı mücadeleyi savunurken ‘Realos’lar parlamento dışı mücadele stratejisine karşıdırlar. SPD ile koalisyonu ‘realoslar’ın desteklemesi parlamento içinde mücadele stratejilerinin bir uzantısı olarak dikkati çekmektedir (Önder, 2003: 111-121). SPD ile Alman Yeşiller’inin uzlaşısı Alman siyasal sisteminde özellikle 1990 sonrası dönem için önemli bir uğrak olarak değerlendirilebilmektedir.

3. SPD’de İdeolojik Dönüşüm

Federal Almanya’nın ilk yirmi yıldaki politikasını belirleyen CDU olurken 1969-1982 arası dönemde SPD iktidar partisi olur. 1982’den 1998’e kadar CDU tekrar iktidarken SPD, 1998 ve 2002 seçimlerinden Birlik 90/Yeşiller koalisyonu ile iktidar partisi olarak çıkar. Almanya’da bu yıllar dikkate alındığında 16 yıllık Kohl (CDU/CSU) iktidarının devrildiği ve SPD’nin büyük başarısı olarak nitelenen 1998 seçimleri öne çıkar. Bu seçimler iktidar ve muhalefet arasındaki temel ayrışmayı görünürleştirmesi ve iktidarın el değiştirmesine neden olan kırılmaları göstermesi açısından önemlidir.

2002 seçimleri ise sözü edilen iktidar muhalefet ilişkisinde yavaş yavaş bir değişimin gerçekleşeceği sinyali verse de 1998’de kurulan iktidar muhalefet ilişkisinin devamını sağlayan seçimlerdir. 2005’ten sonra SPD hükümetin küçük ortağı ya da ana muhalefet partisi olarak konumlanmıştır. Dolayısıyla 2002 seçimleri SPD tarihinde eşik olmuştur. 1998 ile 2002 seçimlerinin tartışmalı meseleleri paralellik göstermekle birlikte 2002 seçimlerinden sonra rüzgarın SPD için tersinden esmeye başladığından söz edilebilir. Almanya’nın en önemli sorunu bu dönem baz alındığında işsizlik ve yavaş büyümedir. Avrupa Birliği’nin en yavaş büyüyen ülkesi oluşu – 2002 yılı itibariyle %0.2- ve çok yüksek oranlarda bir işsizliğin %11.3 (yaklaşık 5 milyon kişi) yaşanması ile brüt ücret içinde sağlık katkı paylarının %14.4’ü bulması önemli sorunlardır. Bu durum Schröder’in ekonomi politikasında ciddi değişikliklerin gerektiğinin sinyalleri olarak okunmuştur. Bununla birlikte Schröder hükümetinin 1998-2002 yılları arasında problemleri çözemeyip daha çok statükonun devamı gibi görülmesi, partiye olan desteği olumsuz etkileyen faktörlerden görünmüştür (König, Blume, Luig, 2003: 87-89). 2002 seçimleri sonrasında Almanya’da kurulan politik tablo şöyledir:

Alman Parlamentosunda parti sayısı dördtür: SPD, CDU/CSU, İttifak 90/Yeşiller ve FDP. (PDS 2002 seçimlerinde barajı aşamamıştır). Ülkede seçime katılma oranı 1998’de %82.2 iken 2002’de bu oran %79.1’dir. 2002 seçimlerinde SPD’nin oy oranı %40.9’dan %38.5’e inmiş, CDU/CSU’nun oy oranı %35.1’den %38.5’e çıkmış, İttifak 90/Yeşillerin oy oranı %6.7’den %8.6’ya çıkmış, FDP’nin oyu %6.2’den %7.4’e çıkmıştır. PDS’nin 1998 seçimlerinde %5.1 olan oy oranı %4’e inmiştir. Diğer partilerin toplam oy oranı ise %5.9’dan %3’e inmiştir. Partilerarası sandalye dağılımı ise şöyledir: SPD’nin 251 sandalye, CDU/CSU’nun 248 sandalye, Birlik 90 Yeşillerin 55, FDP’nin 47 sandalyesi mevcuttur. 1998 seçimlerinde parlamentodaki kadın milletvekili oranı %30.9 iken 2002 seçimlerinde bu oran %31.5’e yükselmiş ve sayı da 190’a ulaşmıştır.

Almanya’da özellikle 2002 seçimlerinde tarihsel deneyimler, ekonomik yapı, işsizlik oranları kadar ekolojinin de önemli rol oynadığı dikkat çeken bir husustur ve Yeşillerin başarısı bunun bir göstergesi olarak okunabilir. İşçi oylarına talip olan SPD’nin durumunda ise 1998 ve 2002 seçimlerinde farklılık gözlenir. 1998 seçimlerinde CDU/CSU üzerinde avantaj sağlayan SPD, mavi yakalı işçi oylarının %48’ini alırken 2002’de bu oran %44’e düşmüş; beyaz yakalı işçilerin yaklaşık %41’i SPD’ye oy verirken CDU/CSU için bu oran %35 civarında olmuştur (Saalfeld, 2004).

Almanya’da politik bölünmeler belirli bir takım değişkenler üzerinden analiz edilebilir. Sol ve sağ tavır alış ekonomi politikasına ilişkin somut vaatler ve yabancı/göçmen meselesi gibi ana meseleler üzerinden ayrışır. Bu bağlamda Almanya’daki siyasi partilerin ideolojik kırılma noktalarının belirlenişi söz konusu değişkenler üzerinden tartışılacaktır.

3.1. Sosyal Politika Ekseni

SPD Almanya’da sosyal demokratların ana çizgisini yansıtan parti olması bakımından partinin söylemsel analizini yapmak Alman sosyal demokrasisini okumak açısından önemlidir. Parti söylemi 1998’de ağırlıklı olarak sosyal politika alanına odaklanırken 2002 sonrası parti odağını çifte vatandaşlık ve göçmen meselesine kaydırarak kırılma yaşamıştır. Bu açıdan dönemselleştirerek parti politikasını analiz etmek partinin dönüşümünü tespit etmek açısından açıklayıcı olacaktır.

3.1.1. 1998 Seçimleri

Almanya’da 25 Eylül 1998 seçimleri 16 yıllık Kohl iktidarını sona erdirmiştir. Kohl, seçim kampanyası boyunca yarım kalan işleri tamamlamak için son bir şans istemiştir. Yeni dönemde yüksek işsizlikle ilgilenecek ve sosyal harcamaların artmasıyla mücadele edecektir. Kohl, seçim kampanyasını Schröder’in sorunların çözümüne ilişkin programının olmayışına odaklamıştır. Kohl’ün başarısız görüldüğü alan ise sosyal politikadır. Schröder ise Kohl’ün eskimişliğine, Almanya’nın yeniliğe duyduğu ihtiyaca vurgu yapmıştır. Schröder iktidara geldikten sonra ise SPD geleneğinden ayrılarak ‘medya demokrasisi’ aktörü tablosu çizmiştir. Geniş bir medya/işadamı örgütleri desteğiyle iktidar olan Schröder hükümetinin 7 Şubat 1999’da Hessen eyaleti seçimlerini kaybederek Kırmızı/Yeşil koalisyonunun senatodaki çoğunluğu yitirmesi, hükümet programındaki önemli yasaların gerçekleşmesini önlemiştir. Daha sonra söz edileceği üzere Alman Yurttaşlık Yasası Hıristiyan Demokrat Parti, Liberaller ve aşırı sağın ortak kampanyası sonucu vaat edilene aykırı biçimde yasalaşmıştır.

Değildir üzere ‘büyük sermaye patronlarıyla dostluk’, medya ile ilişkisinde öne çıkan enerjik ve sempatik tarz Schröder denilince ilk akla gelenlerdir. Schröder’in ‘yenilik’ söylemi aynı zamanda 1990’ların klasik sağcı/solcu ayrımlarına yaslanmayan bir anlayışa işaret etmiştir. Medyatik lider oluşu ve medya ile dostluk ilişkisi Schröder’in medyanın hükümetle kamusal hassasiyetler arasında denge oluşturmasına katkı sağlamıştır. Schröder’in yönetim tarzında öne çıkan yönetme ideasından ziyade deneyerek karar vermedir (try-it-and-see). Schröder’in şiarı şudur: “Endişe etmeyin, iyi iş yaparım, her ne olursa olsun bir probleminiz olursa ben çözerim”. Schröder’in bu tarzı ona ‘medya demokrasisinin’ ‘medya şansölyesi’ yakıştırmasının yapılmasına neden olmuştur (Patzelt, 2004: 269-272).

SPD’nin zaferle çıktığı seçimlerde medyatik isim Schröder olurken diğer isim Lafontaine’dır. Lafontaine, Sol-Yeşil koalisyonun neo-liberalizme kayan eğilimine karşı tavrı temsil etmiştir. Söz konusu eğilim SPD’deki ‘yenilikçi’/’gelenekçi’ ayrımının da ölçütü olarak işlemiştir. Dolayısıyla SPD, seçim kampanyasını “yaşlı teyze SPD” imajının değiştirilmesi ve genç sosyalistlerin kazanılması üzerine inşa etmiştir. Genç sosyalistlerin öncelikli meselesi genç işsizlik olgusu olur. Genç işsizliğin çözümüne ilişkin tavır alış da ‘gelenekçi’/’yenilikçi’ ayrımını daha görünürleştirmiştir. Bu dönemde genç işsizliğiyle mücadele adına önerilen

mesleki eğitim için vergi düzenlemesi iki kanat arasında tartışma konusudur. Yenilikçi kanadın önde gelen ismi Schröder bu duruma karşı olsa da kampanyanın işçi sendikası gençliğine, kitlesel/cemaat gençliğine de seslenmesi gerekmiştir. Genç işsizlik yerine eğitim ve iş sloganı öne sürülmüştür. Genel olarak seçim kampanyasının sosyal ve ekolojik olmak üzere iki rengi söz konusuydu ve seçim kampanyasının konsepti KNSK BBDO adlı reklam ajansı tarafından hazırlandı. ‘Yaşlı teyze’ imajı esprili afiş ve billboardlarla aşılma istendi. CDU/CSU’ya oranla daha fazla harcama yapan SPD, Gerhard Schröder’i ‘ideal aday’ formunda öne çıkardı. Schröder de Tony Blair’in Worroom’unu (savaş odası) andıran halkla ilişkiler profesyonelleri ve en yakın partililerden oluşan seçim merkezi (“Kampa”) ile seçim yarışında yerini aldı (Ayata, Karayakalı, 2001: 75).

Seçim kampanyası ‘yeni orta’ sloganı etrafında gerçekleşti. Reklam ajansı ‘yeni’ kavramına gösterilen ilgiyle ilişkili olarak söz konusu sloganı olumladılar; ‘sosyal eşitlik’ kavramı ise SPD ile eski uyumu temsil ediyordu. ‘Yenilik’ Schröder’i çağrıştıırken ‘eşitlik’ Lafontaine tarafından temsil edildi. ‘Eşitlik’ sosyal politika ve vergi politikalarına ilişkin bir temaydı. Vergi politikasında adalet olunurken, dar ve orta gelirli olanların küçük ve orta ölçekli işletmelerin vergi yükünün hafifletilmesi önemsendi. Emekli ve işsizlerden kesinti yapmak mümkün görülmemekteydi. ‘Adalet’ fikri oldukça öne çıkarıldı, çünkü Kohl hükümetinin seçimleri kaybetmesinin arkasında sosyal adalet fikrinin zedelenmesi yatıyordu. Böylelikle adaletli bir vergi politikası, gelir vergisinin düşürülmesi, çocuk parasının yükseltilmesi, orta tabakanın gelir durumunun iyileştirilmesi ve sosyal sigorta kesintilerinin düşürülmesi ağırlıklı önem kazandı. Bu bağlamda Kohl hükümetinin hastalık süresince yapılan maaş ödemelerinin durdurulması türünden hatalarının düzeltilmesi vaadi de SPD tarafından yapılmıştır. Bu önemli bir noktadır: Kohl hükümeti işçi sendikalarını devre dışı bırakarak söz konusu kararı almış ve bundan dolayı işçi sendikaları çalışma birliğinden ayrılmıştı. SPD bundan faydalanarak ücret ödemelerinin eski haline döndürülmesi meselesini programda merkezi bir konuma oturtmuştur. Yine sosyal güvenlik sistemine ilişkin küçük işletmelerdeki iş güvencesinin yeniden kurulma meselesi Kohl hükümetine karşı bir stratejiyi mümkün kılmıştır. Avrupa ve Almanya’da iş piyasasının esnekleştirilmesi açısından mevsimsel çalışma sözleşmesi verme olanağının genişlemesine rağmen Kohl hükümeti işveren sendikasının isteklerine uymak ve küçük işletmelerde işten çıkarmalara karşı korumayı sınırlamak zorunda olduğunu ileri sürmekteydi. SPD ise işten çıkarmalara karşı “sana yapılmasını istemediğini başkasına da yapma” sloganını

geliştirdi. Kohl hükümetinin ihmal ettiği iş güvenliği ortamı, SPD’nin programının önemli bir noktasını oluşturdu. Diğer bir nokta da kötü hava koşulları parasının yeniden yürürlüğe konmasıydı. Hedefte bu uygulamaların mağduru olan inşaat işçileri vardı. İşçiler bu durumla çok ilgilendiğinden SPD bu konuda İnşaat İşçileri Sendikası’nı destekleyip meseleyi parti programına dahil etti. Bu sayede İnşaat, Tarım ve Çevre Sendikası’nın Başkanı milletvekili aday olarak listeye alındı. Listede bir sendikacı görmek SPD için olumlu bir durumdu (Lafontaine, 2002: 46-62).

SPD’nin hükümet programı çok net ifadeler taşımaktaydı ve söylem şöyleydi: “Sosyal damping, ücret dampingi, yasadışı işçi çalıştırma ve sistematik olarak kaçak çalışma sosyal güvenlik sistemimizi yıkıyor, ücret düzenlemelerini alt üst ediyor ve yasal çalışan işgücünün varoluşunu tehdit ediyor. Biz yeni bir çalışma biçimi getirmek istiyoruz ama ne centilmence olmayan bir rekabete ne de sosyal sigorta sisteminden kaçışa izin vereceğiz. İşgücü piyasasında yeniden hukuku ve düzeni hakim kılacağız. Eylem planımızla yasadışı işçi çalıştırma ve kaçak çalışmaya karşı daha etkili bir mücadele vereceğiz. Sosyal dampingi engellemek için ‘aynı yerdeki eşit işe eşit ücret’ prensibi ulusal ve Avrupa çapında uygulamaya konulmalıdır” (Lafontaine, 2002: 49). SPD sağlık politikasında da hastaların ödedikleri katkı paylarının giderek artmasını durdurup eski haline döndürme vaadinde bulunmuştur. Aynı şekilde gençlerin diş protezini ücretsiz yaptırma hakkına kavuşmaları gerektiği vurgulanmış ve bu iki söz seçim mücadelesinde SPD’ye olumlu puan kazandırmıştır.

SPD iktidara geldikten sonra Lafontaine’nin ayrılması ile bir eşiğe de gelirken SPD’nin rotası daha net bir biçimde üçüncü yol olarak belirmiştir. 2000’li yılların sosyal demokrat kimliği kendisini ‘yenilik’ üzerinden tanımlarken söz konusu ‘yenilik’ Schröder’in Yeni Orta’sı ve Blair’in üçüncü yolu arasındaki koşutluklara işaret etmektedir. Partiden gelenek kısmını temsil eden Lafontaine’in ayrılması yenilikçi Schröder’in yolunu açmış oldu. Bununla birlikte SPD’nin geçmişinde ilk üçüncü yol sinyali esasında 1959’da Godesberg Kurultayı’nda sosyal piyasa ekonomisinin kabulü ve sınıf savaşından vazgeçilmesi olarak tespit edilebilir. Yeni sosyal demokratların yanlış araç nitelenmesine maruz kalan araçlar ise genel olarak refah devleti kurumları, sosyal devletle bağlı bölüşüm, sosyal güvenlik, sağlık, istihdam, ücret ve emeklilik politikaları olmuştur. Schröder hükümeti ilk sekiz ayındaki dağılık görüntüyü aşma çabası olarak ‘yeni orta’ kavramını Giddens’in üçüncü yol kavramı ile ilişkilendirmiştir. 1999’da

SPD’nin sol kanadı ve liberal sol entellektüellerin kendisine yönelik eleştirilerini ‘yaz tiyatrosu’ olarak nitelendiren Schröder, üçüncü yol teorisine net olarak kaymıştır.

Blair ile Schröder Avrupa: Üçüncü Yol- Die Neue Mitte adlı ortak yayınladıkları bildiriye Avrupa merkez sol partiler için yeni bir yön belirlemiştir. İki lider de “piyasaların asıl işlevlerinin siyasi eylem tarafından engellenmesi değil, tamamlanması ve geliştirilmesi gerektiğini” ifade eder. Bu iki lider kendilerini geleneksel sosyal demokrat bakış açısından ayırarak adalet ile eşitlik özdeşliğini ötelemişlerdir. Söz konusu özdeşliğin yerine çaba ve sorumluluk geçirilmiş, sosyal demokrasinin yaratıcılık ve başarıdan ziyade konformizme yaslandığı ileri sürülmüştür. Sosyal yardımların topluluk ruhunu ve girişimi azalttığı hakların sorumlulukların üzerine çıkması üçüncü yol yaklaşımının temalarındandır. Devletin düzenleyiciliği azaltılarak yasakların ve kuralların hafifletilmesi sağlanmalı, şirketlerin genişlemesinin önüne geçilmemelidir. Sosyal programlar ile istihdam ve kalkınma bütçe açıklarıyla teşvik edilmemeli, hükümetin borçlanma oranları düşürülmelidir (Giddens, 2001:5-6).

Üçüncü yol yaklaşımı geleneksel sosyal demokrasiden uzaklaştığı ölçüde yeni sağ ideolojisinin neoliberalizm akımıyla uyumlu hale gelmeye başlamıştır. Jeff Faux yeni küresel ekonomide üçüncü yolun ileri sürdüğü yeni strateji iddiasının gerçekçi olmadığını belirtir, gerçekte hala eski strateji devam eder. Üçüncü yol, çokuluslu şirket sektörünün hükümetin rolü asgari düzeydeyse küresel piyasa alanı etkili bir şekilde işler biçimindeki dünya görüşünü yansıtır. Üçüncü yol Faux’a göre yeni küresel ekonominin reklamını yaparken kendi dayanak noktalarını zayıflatmaktadır. Üçüncü yol fırsatların genişletilmesini vurgularken refah ve gücün dengesiz dağılımını önemsememektedir. Üçüncü yolun solun ve sağın ötesinde bir felsefe olmadığı görülmüştür. Faux’un ifadesiyle “üçüncü yol her şeyden önce, sağ ve sol arasında, solun sağa daha fazla yaklaştığı siyasi uzlaşmanın rasyonalizasyonudur” (akt. Giddens, 2001:9-10).

Üçüncü yolun yeni bir siyasi proje olmayıp neoliberalizme yakınlığını Alan Ryan da tartışır. Devletin sosyal ve ekonomik yaşam üzerinde aşırı denetim yapmasından rahatsız olan üçüncü yol piyasaların tümüyle kendi araçlarının sorumluluğuna bırakılması fikrinden de imtina gösterir. Bu görüşler neo-liberalizmin görüşleridir. “Üçüncü yol, hükümete karşı tutarlı

veya kabul edilebilir bir yaklaşım olduğu ölçüde, yüzyılın başlangıcındaki Yeni Liberalizme benzer; benzemediği ölçüde de tutarlılıktan veya çekicilikten uzaklaşır” (akt. Giddens, 2001:12). Bu bağlamda üçüncü yol bağlamında yeni sosyal demokratlar, küresel kapitalizm ve küresel piyasaların serbestleştirilmesini olumsuz görmeyip, bu durumun önlenemezliğine yaslanmışlardır. Dolayısıyla geleneksel sosyal demokrasi ile modernleşmeci sosyal demokratları birbirinden ayıran en önemli ilke piyasaların düzenlenemeyeceği ve düzenlenmesinin gereksiz olduğu fikri olmuştur. Böylelikle yeni ve aktif bir sosyal politika küreselleşme bağlamında ortaya konulmuştur. Piyasaların esnekleşmesinin önüne geçilemeyeceği de toplumsal dışlamanın önüne geçilmesi gereği öne çıkarılır ve yeni refah devleti, esnek/özdüşünümsel politikaları geliştirebilen bireyleri desteklemekle yükümlü görülür. Yeni sosyal demokratların emeklilik konusunda da ‘yeni’ bir tavır alışından söz etmek mümkündür. Bu tavır kuşaklararası adaleti sağlamak için emeklilerin refah düzeylerini sorgulamaktadır. Sosyal harcamaların kısılmasından edinilecek miktarın genç işsizlerin istihdamına yönelmesi için emekliler için kısıtlayıcı düzenlemeler önerilmiştir. Bu önerinin bir boyutu emeklilerin maaşlarında yapılacak artışları yıllara bölerek azaltmakken, diğeri emeklilerin refah hizmetlerinden yararlanma önceliğini kaldırmak, gelir durumlarına göre sosyal harcamalara katılmalarını öngörmek olur (Çelebi, 2000: 89-100)

3.1.2. 2002 Sonrası Dönem

SPD 2002 seçimlerinde büyük ölçüde oy kaybına uğramakla birlikte CDU/CSU’nun etkin muhalefet edememesinden dolayı iktidarını sürdürmüştür. Schröder’in 1998’de seçilmesi ekonomi politiğe ilişkin vaatleriyle ilgiliydi. Ancak söz konusu vaatlerin tatminkar sonuçlar doğurmaması hoşnutsuzlukların oluşmasına da neden oldu. Bununla birlikte Schröder hükümetinin 1998-2002 yılları arasında problemleri çözemeyip daha çok statükonun devamı gibi görülmesi, partiye olan desteği olumsuz etkileyen faktörlerden görülmüştür (König, Blume, Luig, 2003: 87-89). 2005 ve 2009 seçimlerin SPD kitle desteğini kaybetmeye başladı. 2009 seçimlerinde 2005’e oranla partilerin oy oranı ve sandalye sayısındaki değişim şu şekildeydi:

Tablo 2: 2009 Seçimlerinde Sartilerin Oy Oranları ve Milletvekili Dağılımı

Partiler	Oy Oranı	Sandalye Sayısı
CDU/CSU	33.8 (-1.4)	226 (-22)
SPD	23 (-11.2)	229 (-29)
FDP	14.6 (+4.7)	93 (+32)
LP	11.9 (+3.2)	76
Yeşiller	10.7 (+2.6)	68 (+17)

(Paterson, Sloom, 2009: 66)

SPD'nin seçim performansındaki gerileme parti tabanının alternatif sol partilere kayışı ile analiz edildi. SPD gerilerken Sol Parti oy oranını %8.7'den %11.9'a, Yeşiller ise %8.1'den %10.7'ye çıkardı. Birçok SPD seçmeni hiç oy kullanmayarak veya başka partilere oy vererek SPD'nin 1999'dan sonra 10 milyon seçmeni kaybetmesine neden oldu (Lees, 2011, s. 546). Seçimlerdeki %70.8'lik düşük katılım oranı SPD'nin performansındaki gerilemeyi biraz gizledi. 2009 seçimlerinde dört yıl önce partiye oy veren on altı milyon seçmenin %40'ını (6 milyon seçmen) kaybetmesi toplumdaki dayanışma ve ideolojik tutarlılığın zayıflaması, yeni post-materyalist solun (Yeşiller örneğinde olduğu gibi) yükselişiyle SPD'nin stratejik belirsizliğe kayması ile açıklandı (Paterson, Sloom, 2009: 66-67). SPD'de gözlenen düşüşün en önemli nedeni olarak mavi yakalıları ihmal etmesi olarak görülmüştür. Özellikle 2009 yılı seçimlerinde 2005 seçimlerine kıyasla Doğu Almanya'da bulunan işçi sınıfından oy alamadığı eskisi kadar oy alamadığı görülmüştür (Spiegel, 2009).

CDU'nun FDP ile hükümet koalisyonunda işsizliğin büyümesi ve üretimin durgunlaşması nedeniyle hükümetin başarısız olması, CDU'yu SPD ile çalışmaya yöneltirken FDP de sistem içinde marjinalize edilmiştir. Bu dönemde euro krizi koalisyon hükümeti içinde SPD tarafından geri plana itilmiş ve SPD söz konusu krize parti programında bir kez değinirken kriz 'borç krizi' olarak ifade edilmiştir (Jacoby, 2017: 342-343). SPD'nin desteğinin azalması üzerinde iç lider boşluğu (2005'ten sonra üç lider değişikliği) ve SPD'nin sol tarafında daha güçlü bir rakibin ortaya çıkması ve sağlamlaşması etkili olmuştur (Lees, 2011: 556).

1980'lerde ve 1990'larda dayanışma ve sosyal adalet ile temsil edilen geleneksel sosyal demokratlar ve sendikal hareket partinin ana akımıyken partinin çevrecilik ve insan hakları gibi

post materyalist ve bireyci sorunlara vurgu yapan yeni sol akımı içermesi sonraki yıllarda ideolojik tutarlılığa evrilmedi. Parti içindeki eklemlenmeden ileri gelen ideolojik bölünmeler aşılamadı. 1998’deki federal seçim başarısına rağmen 1980’ler ve 1990’ların sorunlarına çözüm olarak SPD’nin sol çekirdek seçmenleri harekete geçiren Lafontaine ve merkeze ve yüzen seçmenlere hitap eden Schröder’in ikili liderliği başlangıçta işe yaradı (Paterson, Sloom, 2009: 68-69). Ancak Lafontaine’nin 1999’da maliye bakanlığı ve parti genel başkanlığından istifası ise Yeşil Parti ile koalisyonun önünü açarken partinin stratejik ve ideolojik yönden hükümete angaje olmasına neden oldu. 2005’te Schroder’in liderliğinde parti seçmenlerinin %20’sini kaybetmesine rağmen SPD koalisyon hükümetinin ortağı oldu. SPD bu dönemde partinin çekirdek desteğini yeniden sağlayamadı (Paterson, Sloom, 2009: 69-70). SPD’nin ideolojik örgütsel ve stratejik sorunlarının kökeninde partinin çekirdek tabanının sorunlarını görmezden gelerek ‘sosyal’ ihtiyaçlarına odaklanmaması yer aldı (Paterson, Sloom, 2009: 74-75). 2009 federal seçimlerinde ise SPD tarihinin en kötü sonuçlarından birini aldı. Schroder reformlarının SPD’nin çekirdek tabanında yarattığı memnuniyetsizlik ile SPD ile CDU/CSU’nun Büyük Koalisyonun olumsuz etkileri görüldü. Büyük Koalisyon içinde Hristiyan Demokratları önder gören halk finansal krizin yöneticileri olarak bu partiyi görürken SPD geri planda kaldı (Olsen, 2014: 47-48).

Almanya’da hükümet ekonomik düzelme, refah artışı sağlama sözü ile iktidara gelmekle birlikte başarılı görülmemiş; bu da ekonomik sorunlarla göbek bağı kurulan göçmen sorununu ateşlemiştir. Seçimlerde sivrilen diğer tartışma noktası ve ideolojik kamplaşma eksenini olan yabancı sorunu seçim malzemesi olarak gündemde tutulmuştur. 1998 seçimlerinde daha odak olan sorun ileriki yıllarda çifte vatandaşlık tartışması ile partileri bölen bir durum arz etmiştir. Mesele ayrıca ekonomik sorunların sorumlusu ‘yabancılar’ kodlamasıyla Almanya’da 2000’li yıllarda yükselen ve önlemlere konu olan aşırı sağın yükselişinin zemini olarak önem kazanmıştır. Almanya’daki en büyük göçmen kitesinin Türkiye kökenli oluşu itibarıyla Türkiye için de ayrıcalıklı bir konu olan yabancı göçmen tartışması dikkat çekmiştir. 2013 sonrası Yeşiller ve Sol Parti ile koalisyon kuramayan ve tek başına iktidar olamayan SPD koalisyon şartı olarak çifte vatandaşlık düzenlemesini öne sürdü ve 2014’te çifte vatandaşlık uygulamasına geçildi. Göçmenlerin Almanya’da doğan çocukları, ülkede yetişen ya da eğitim alan kişiler opsiyon zorunluluğundan kurtularak çifte vatandaş olma hakkı kazanmıştır. 2000 yılındaki reformla yabancı ebeveynlerden dünyaya gelen çocuk Alman vatandaşı olmaya hak

kazanıp AB üyesi ülkelerin dışında bir ülkeye tabi ise 23 yaşında iki vatandaşlık arasında seçim yapması gerekiyordu. Söz konusu opsiyon yükümlülüğü 2014’te yeni bir düzenlemeyle yürürlükten kaldırıldı ve çifte vatandaşlık hakkı kabul edildi (Tauscher, 2016: 33-37). Sosyal politika alanı gibi göçmenlerin vatandaşlık meselesi Alman siyasal sisteminde partiler arası bölünmelerde önemli eksenlerden biri olmuştur. SPD’nin sosyal politika alanında orijininin uzaklaşması partinin söylemini yabancılar ve göçmenler meselesine kaydırırken söz konusu alandaki düzenlemelerden sonra SPD’nin kitle desteğini yitirdiği tespit edilebilir. 1990’lı yıllarda vatandaşlık tartışmaları aşağıda değerlendirileceği üzere partiler arası kırılma noktalarının başında yer alırken 2000’lerden sonra ve son olarak 2014’te çifte vatandaşlığın kabulü ile siyasal hayatta önemini yitirmeye başlamıştır.

3.2. Yabancı/Göçmen Tartışmaları ve Vatandaşlık Sorunu

Almanya’nın yabancı düşmanlığı ve Nazi potansiyeli büyük ölçüde Alman milliyetçiliğinin geç bir milliyetçilik olması ile ilişkilendirilir. Alman milliyetçiliği, İngiliz ve Fransız örneğindeki gibi kendiliğinden bir sürecin ürünü olmayıp devletin güçlü kılınması için fonksiyonel ideolojik bir durumdur. Uluslaşma için milliyetçilik ideolojisi geliştirilmiş ve uluslaşan Almanya gücünü ‘Alman olma ideolojisi’ne yaslamıştır. Bu nedenle sömürge ilişkileri kuramayan Almanya, ülkesine davet ettiği yabancı işçileri ‘misafir’ olarak görmüştür. 1950’li, 60’lı, 70’li yıllarda resmi görüşün temsilcisi Der Spiegel, Der Stern gibi dergi, radyo, televizyon kanalları Aydınlanmanın akılcı değerlerini, demokrasiyi, hoşgörüyü vurgulayarak Avrupa’ya dahil olma stratejisini, dolayısıyla yabancılarla insani muamele stratejisini izlemiştir. Bu yıllarda esen havada ilk kırılma ise 1973 petrol bunalımı ile olmuştur. 1980’de Schröcke’nin Frankfurter Allgemimeine gazetesindeki yazısında şu ifadeler yer alır: “Halklar yüksek düzeyde yaşayan biyolojik sistemlerdir; bu sistemler birbirlerinininkinden farklı özellikler gösterir, kendi özelliklerini kuşaktan kuşağa aktarırlar.” Aynı çerçevede yazar Heidelberg Manifestosu’nda yabancılar yüzünden Alman halkının diline/kültürüne yabancılaşmış kendi yaşam alanlarında yabancı konumuna düştüğünden söz eder. Hitler dönemi ile 1980’lerdeki paralellik yine “kapitalizmin bunalımı” ile “yabancı işçiler” ilişkisiyle kurulmaya başlanır. Bu durumu tetikleyen bir etken de iş piyasalarındaki dönüşümlerdir. Kol gücüne dayalı eski işlerin yerine teknik uzmanlık/bilgi gerektiren işlerin doğması, Almanya’daki ikinci/üçüncü kuşak ‘yabancıların’ rakip olarak görülmesine neden olmuştur. Son yıllardaki bir araştırma, yabancı

düşmanlığının orta sınıf gençliği arasında yayılırken, yabancıların ülkeye yerleşip Alman toplumuna entegre olarak merkezde söz istemelerinden kaygılanıldığını ortaya koymaktadır (Aksoy, 1998: 60-65). Bu bağlamda Almanya’da sınıf yapısındaki değişimin yabancı düşmanlığına etki ettiği görülmektedir. 1950 yılı itibariyle %28 oranındaki tarım çalışanı ve kendi hesabına çalışan kitle 1994’te %10’a düşmüş; 1950’de %51 oranındaki kol işçisi 1994’te %38’e düşmüş; 1950 yılında %21’lik ücretli/hizmet sektöründe çalışan işçi varken 1994’te toplam %52 oranında ücretli tespit edilmiştir ve postendüstriyel sosyal yapı hakim olmaya başlamıştır (Gould, 2000: 125-126). İstihdam alanına ilişkin yapısal dönüşümler ise göçmen meselesine doğrudan gerilim üretmek yönünde etki etmektedir.

Almanya’da ‘göçmen’ algısının çağrışımları toplumdan yalıtılmışlıktan doğan psikolojik sorunlar, sağlık sorunları, İslam’ın kadını ezmesi temalarını içerirken göçmen kadının konumu ‘kurban’ olarak kurgulanır. Dolayısıyla ‘kurban’ bakışı etnomerkezci bir tavır alışın dolayımıdır. Başkaldırma yetisinden yoksun özellikle ‘kadın’ profiline karşı kadınları özgürleştirme projesi göze çarpar. Ortaya çıkan ise Müslüman göçmen kadın/özgür Alman kadın ikiliğidir ve bu konumlanış Alman kadının Müslüman kadına bakarak kendi durumundan tatminkârlaşmasına da hizmet etmektedir. Bu tabloda Batı Avrupalı kadın, özgürleşmiş, ileri, özerk iken göçmen kadın geri, pasif, geleneğe bağlı olarak resmedilir. Etnosentrik bakış, büyük ölçüde “kültür farkları”/ ‘çelişkisi’ gibi kavramlarla örtülür ancak göçmenin sorunları aşağı kültürden gelmesiyle açıklanır. Ayrıca göçmen kadının ‘kurban’ konumu cinsiyetçi baskıyla açıklanırken ırkçı baskı görmezden gelinmektedir (Toksöz, 1993: 35-40).

Avrupa’da aşırı sağ, ‘yabancı’ların kültürünü aşağı görürken çokkültürcü yaklaşımlara da karşı çıkar. Göçmenler organik bütünlüğe sahip toplumun bozucu unsurları olarak görülmektedir. Bu partiler, yabancıları ‘aşırı tüketen gruplar’ olarak nitelendirip onları ekonomik sorunların faileri olarak kodlamakta ve bu bağlamda ‘yabancıların toplumsal bedeli’ kavramını türetmektedir. Bu bağlamda Almanya’da çokkültürcülük tartışmalarını kuran zemin 1960’larda ‘misafir işçi’ adı altında alınan göç olmuştur. Almanya II. Dünya Savaşı ertesinde ekonomik yeniden yapılanmasını yabancı işçi alımına bağlamış, 1960’larda işçilere ‘göçmen’ statüsü verilmemiştir. 1980’lerde ise ‘konuk’ların ‘kalıcı’laşması durumu sorun yaratmış ve Almanya’nın göçmen ülkesi olmadığı yönündeki geleneksel resmi söylemde kırılmalar yaşanmıştır. Yine Sovyetler Birliğinin yıkılmasının ardından siyasi mülteci alımı ile Doğu

Blokundan Alman asıllı olduklarını kanıtlayanların Almanya’ya girişi, homojen Alman kimliği fikrinde yarık açarken sözü edilen resmi söylem de zedelenmiştir. Dolayısıyla görmezden gelmenin mümkün olmaması noktasında konukların geri gönderilmesi yerine ‘entegrasyon’ fikri öne çıkmaya başlamıştır. Bu ekseninde iki ucu Yeşiller ile aşırı sağ temsil etmekte; Yeşiller ‘çokkültürlü toplum’ projesine yaslanırken aşırı sağ kan esasına dayalı vatandaşlık ve ortak Alman kültürünü savunmaktadır (Kadioğlu, 1997: 65-66; Onur, 2002: 162-164).

Almanya’nın yabancı politikasına ilişkin önemli bir hukuki düzenleme 1965’te yürürlüğe giren ‘Yabancılar Hukukunun Temel İlkeleri ve Sınırları’ başlıklı yasadır. Bu yasa devletin yalnızca vatandaşların çıkarlarını korumakla yükümlü olduğunu, Almanya’nın çıkarlarının önceliğini, siyasi hakların vatandaşlara tanınacağını ve toplumsal düzeni bozucu nitelenen davranışlar sergileyen yabancıların sınır dışı edilmesini içermekteydi. 1967 yılında çıkarılan yönetmelikle de oturma izni/yabancıların sınır dışı edilme koşulları düzenlenmiştir. Buna göre yabancının Almanya’da veya yurtdışında Alman yasalarının suç sayılan bir fiili işlemesi, hakkında psikiyatri kliniğine yerleştirilme emri bulunması, ailesinin geçimini sağlayacak gelire sahip olmaması, Federal Almanya’nın çıkarlarını tehlikeye düşürdüğüne dair şüphe uyandırması gibi durumlarda ‘yabancı’ sınırdışı edilebilmektedir. 1971’deki bir kararname ile de çalışma izni iş piyasasının durumuyla ilişkilendirilip gerektiği hallerde iş sözleşmesinin iptalinin söz konusu olabileceği vurgulanmıştır. 1980 yılında Federal Bakanlar Kurulu tarafından karara bağlanan ‘Yabancılar Politikasının Geliştirilmesi’ne İlişkin İlkeler’de Almanya göç ülkesi olarak kabul edilir ve yabancı çocuk/gençlerin entegrasyonunun teşvik edilmesi, Almanya’da doğup yetişenlere vatandaşlığa geçişte tercih hakkı tanınması, belli süredir Almanya’da yaşayanlara yerel seçimlerde seçme/seçilme hakkı tanınması önerilir. Ancak söz konusu öneriler Hristiyan Demokratlar başta olmak üzere tepkiyle karşılanıp Almanya’nın göç ülkesi olmadığı öne sürülecektir. CDU/CSU-FDP iktidarı 1982’de tepkisini geri dönüşü teşvik programıyla ortaya koymuştur. Program uyarınca Kore, Yugoslavya, Fas, Portekiz, Tunus ve Türkiye’den gelen işçilere aileleriyle birlikte geri döndükleri taktirde 10.000 DM. ödenmesi taahhüt edilmiştir. Programdan 250 bin kadar yabancı yararlanmış, dolayısıyla yabancıların çoğunun kalıcı olduğu anlaşılmıştır. 1991’de yeni Yabancılar Yasası ile daha fazla yabancı akışı sınırlanırken mevcut olanların entegrasyonu öne çıkarılmıştır (Ecevitoglu, 2000: 128-130).

Almanya’da yabancıların konumlanışına ilişkin tartışma, “entegrasyon”, “topluma uyum” ya da “farklılıkların birlikteliği” gibi bir söylemle kullanılmakla birlikte entegrasyonun farklılıkların birlikteliğinden çok göçmenlerin çoğunluğa asimilasyonuna işaret ettiği düşünülmektedir. Yabancıların Alman dili ve kültürünü kabullenerek Alman “Leitkultur”e yani egemen kültüre tabiyeti beklenmektedir. CDU’nun söyleminde sivrilen bu durum Alman kültürü ve yaşam tarzının göçmenlerin kültürlerince ‘tehdit’ altında olduğu varsayımına yaslanmaktadır. Bununla birlikte egemen Alman kültürünün (leitkultur) tanımlanmayışı süreci belirsiz kılmaktadır (Onur, 2002: 162-163).

3.2.1. 1998 Seçimlerinde ‘Yabancı’/Göçmen/ Vatandaşlık Tartışması

Basında işsizlik ve eğitim sorunu yabancılar ve Almanlar için temel sorun olarak değerlendirilip ‘gençliğe yönelik proje’ler öncelikli konumlandırılmaktadır. Bu bağlamda sosyal demokratların seçim sloganı “Biz hazırız” olarak belirirken bu dönemde CSU’ya destek beklenmedik biçimde radikal İslamcı kesimden gelmektedir (Obersterreichische Nachrichten, 23/09/1998). Ancak Alman vatandaşı olan Türklerin seçimde ağırlıklarını Yeşiller ve SPD’den yana koymaları beklenen bir durum olmuştur. Bu durumda çifte vatandaşlık meselesinde Yeşiller ile SPD’nin olumlu tavır alışı etkili görülmüştür (Frankfurter Rundschau, 23/09/1998). Yeşiller milliyetçi ve yabancı düşmanı ifadeleri protesto etmekte başı çeken partiyken tam karşısında Hristiyan Demokrat Parti konumlanmıştır. Dönemin başbakanı Helmut Kohl’ün partisi seçimler öncesinde “Almanya göçmenler ülkesi değildir” yazılı afişler kullanmıştır. Almanya’da genel bir göçmen yasasının olmayışı da tartışma konusudur. Yeni gelen yabancılar şu kategorilerden birine girmektedir: Sığınma hakkı isteyenler, Alman kökenli Doğu Avrupalılar ve Türkiye, Yugoslavya, İtalya ve Yunanistan gibi ülkelere İkinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya’ya geçici olarak geldiği düşünülen göçmen işçilerin aileleri. Sözü edilen ilk kategoriye giren onbinlerce mültecinin Almanya’ya akın etmesi yabancı aleyhtarlığını daha da arttırmıştır. Alman merkez sol partileri ise azınlıkların entegrasyonu ve azınlıkların siyasi haklarının genişletilmesini önermiştir (Christian Science Monitor, 24/09/1998). Anılan dönemde tartışma kavga, yağmacılık, küçük hırsızlık türünden oluşan suç listesi kabarık bir Türk çocuğu üzerinden de yürütülmüştür. Suç işleyen yabancıların bastırılmasını savunan muhafazakarlar Mehmet adlı çocuğu poster konusu yapmıştır. Gerhard Schröder ise çifte vatandaşlığı desteklemekle birlikte suç işleyen yabancıların sınırdışı edilmesi çağrılarına

katılmıştır. Bu tavırda toplumsal havadaki yabancı düşmanı ton da etkili olmuştur. Die Wache Gazetesi tarafından yapılan bir araştırma Almanların %52’lik bir bölümünün Almanya’da çok fazla yabancı bulunduğunu düşündüğünü ve %10’unun da aşırı sağcı bir partiye oy verebileceklerini tespit etmiştir. Bu nedenle sözü edilen dönemde Schröder’in ikircikli bir tutum sergilediğinden söz etmek mümkündür (AP, 24/09/1998). Ancak yine de Hristiyan Demokratlar ile Yeşiller/SPD arasındaki temel farklılık vatandaşlık meselesindedir. H. Kohl her mitingde yasaları ihlal eden yabancılara karşı çok sert önlemler alacaklarını vurgulamıştır: “Bize misafir işçi olarak gelen yabancılar konduğumuzdur, bu bağlamda misafirlere tanınan haklardan yararlanırlar ama bunlardan bazıları gerçekleri unutup çizmeyi aşarlarsa, misafir oldukları evdeki mobilyaları kırıp dökmeye başlarsa biz de onları dışarı atarız; bizi kıran, bizimle alay eden, yasalarımıza uymayan anında kapı önünde bulur kendini” şeklinde beyanlarda bulunmuştur. Benzer şekilde Hristiyan Sosyal Birliği’nin eyalet lideri Edmund Streuber’in mesajı ise şöyledir: “Bavyera’da ve Almanya’da yaşayanların yüzde dokuzu yabancı ve bunların %75’i AB dışından insanlar. Başka deyişle farklı kültürlerden geliyorlar. Artık bunu kaldıramayacak noktaya geliyoruz, Almanya’da öyle bölgeler var ki bazen nüfusun %40’ını %50’sini hatta %60’ını yabancılar oluşturuyor ve bu da toplumsal gerginlik yaratıyor. Bazı okullarda üç Alman öğrenciye karşı 20 yabancı öğrenci var. Bu kesinlikle kabul edilemez” (BBC, 25/09/1998).

Yabancıların vatandaşlığa geçiş süreci de Almanya’da CDU/CSU ile SPD/Yeşiller arasında tartışma konusu olmuştur. CDU/CSU çifte vatandaşlığa karşı çıkarken SPD koşulsuz çifte vatandaşlık vaat etmiştir. CDU, Alman vatandaşlığı kazanan kimselerin köken devletle vatandaşlık bağı kesmesini Almanya için garanti olarak görmüştür. SPD iktidarı ise vatandaşlık konusundaki vaadini yerine getiremeyip en azından vatandaşlığın kan esaslı tanımlanmasını değiştirmiştir. Bu düzenlemeyle Almanya’da koşulsuz çifte vatandaşlık yasalaşmayıp Almanya’da doğmaları nedeniyle Alman vatandaşlığı hakkı edinen yabancı uyruklu anne/babaların çocukları 18 yaşını doldurdukları tarihte 23 yaşını dolduracakları tarihe kadarki sürede köken ülke vatandaşlığı ile Alman vatandaşlığı arasında tercih yapabileceklerdir (Ecevitoglu, 2000: 131).

3.2.2. 2002 Seçimleri Sonrası Dönemde ‘Yabancı’/Göçmen/ Vatandaşlık Tartışması

Almanya, söz edildiği üzere resmi söylem düzeyinde göçmen ülkesi olduğunu kabul etmemektedir. Temmuz 2001’de bağımsız Suessmuth Komisyonu Raporu, Almanya’da göçmenlerin geleceğini irdelerken bu ‘gerçeğin’ de altını çizer. Federal İstatistik Kurumu (Statisches Bundesamt) verilerince Almanya’nın toplam 82 milyonluk nüfusunun 7.267 milyonluk kısmı Alman olmayan insanlardan oluşmaktadır. Yaklaşık 2 milyon kadar bir nüfusa sahip Türkiye kökenli insanlar ise en büyük etnik azınlığa işaret eder. Alman nüfusunda azınlıklar artarken Alman nüfusunun giderek küçüldüğüne dikkat çekilmektedir. Doğum oranlarının aynı oranda seyretmesi halinde 82 milyonluk nüfusun 2050 yılında 60 milyona düşmesi beklenmektedir. Alman ekonomisinin çoğu sektöründe kalifiye işçi sayısı azalırken kaliteli üretimde durgunluk yaşanmaktadır. Bu gelişmelere göre Başbakan Schröder özel sektörden yabancı uzmanlara Almanya’da çalışma olanaklarının sağlanması yönündeki baskıyı azaltmak için ‘yeşil kart’ programı ortaya koymuştur. Bu program uyarınca Avrupa dışı ülkelerden Alman ekonomisinin özellikle teknoloji ve bilgisayar alanında gereksinim duyduğu 20.000 teknik uzmanın Almanya’da beş yıl süreyle çalışmasına izin verilmiştir. Giderek artan oranda, teknoloji dışındaki diğer alanlarda üretim yapan işverenler de kendi sektörlerine yabancı işçiler çekmek için ‘yeşil kart’ uygulaması kapsamına girmeyi talep etmektedir.

1998 seçimlerinin en hararetli konularından olan göçmenlerin konumu tartışması 2002 seçimlerinde de gündemde olmuştur. Söz konusu dönemde tartışmaya ‘iç güvenlik’ boyutu daha da net biçimde eklenmiştir. Son dönemde tartışma bu zemin üzerinden yürütülmekte ve Anayasayı Koruma Daireleri, Gizli Servis, haber alma örgütünün yetkilerinin artması istenmektedir. 11 Eylül saldırılarının da etkisiyle terörist eylemi gerçekleştirme ‘zannı altında’ olan yabancıların sınır dışı edilmesinde ısrar edilmeye başlanmıştır. CDU/CSU, yabancı meselesindeki tavrının devamı olarak seçimlerden önce “daha az göçmen daha fazla entegrasyon” adlı bir göç taslağı hazırlamıştır. Hükümetin Almanya’yı çok kültürlü göç ülkesi yapmak istediğini vurgulayan CDU/CSU göçün durdurulmasını ve serbest dolaşımın sınırlandırılmasını istemektedir. Hristiyan Birlik partileri, aile birleşimi ile Almanya’ya gelecek çocukların yaşının 12’ye düşürülmesiyle yetinmeyip, Almanca’ya hakim olanlara 18 yaşına

kadar şans tanıyan istisnai uygulamayı kaldırmak ve suç işleyen yabancıların sınır dışı edilmelerini kolaylaştırmak için çaba harcamıştır (Hoskin, 2017:108).

Almanya’daki çifte vatandaşlık meselesi seçimleri etkilemesi açısından oldukça önemlidir. İktidar ve muhalefet partisi arasındaki oy farkının 6000’e kadar inmesi, ülkedeki azınlıkları belirleyici kılmıştır. Tartışma ise çifte vatandaşlığa izin vermeyen Almanya’da Türklerin Alman vatandaşlığı edinmesi üzerinden yapılmıştır. 2000 yılındaki yasal değişikliğe göre Alman vatandaşı olduktan sonra Türk pasaportu da alanların Alman vatandaşlığı otomatikman düşüyor. Ancak bu durumdakilerin tespiti mümkün olmadığından bu kitle seçimlerde oy kullanabilmiştir. Çoğunlukla SPD/Yeşiller’den yana oy kullanan Türkler bu dönemde CSU/CDU için ayrıca rahatsızlık kaynağı haline gelmiştir. Göçmenler arasında Almanya doğumlu olmaktan kaynaklanan vatandaş statüsünün de olduğu en geniş kitle Türkler ve söz konusu kitle diğer göçmenlere göre siyasetle ilgisinin fazlalığı nedeniyle önemsenen bir kitledir. Türkler diğer göçmenlere göre politikayla daha fazla ilgileniyor, özellikle vatandaşlık politikaları düzleminde partileri yakından takip ediyorlar. Türklerin en fazla desteklediği partilerin SPD ve Yeşiller oluşu, müslüman olmaları nedeniyle Hristiyan Demokratları desteklemeyecekleri kanısının doğal sonucu gibi görülüyor (Wüst, 2004).

Almanya’da iktidar bu dönemde ekonomi politikasındaki başarısızlık nedeniyle aşırı sağın yükselişinden de sorumlu tutulmuştur. Hristiyan Sosyal Birlik Partisi Genel Başkanı E. Stoiber hükümeti suçlayarak Schröder hükümetinin ekonomi alanındaki başarısızlığı, işsizliğin artışı, aşırı sağın beslenebileceği bir zemin yarattığını ifade etmiştir. SPD genel başkanı ise NPD’nin güçlenmesinin nedeninin muhalefet ya da SPD’de aranmaması gerektiğini öne sürüp “Suçlu aranması gerekiyorsa bu partilere oy verenlerdir” der. Cumhurbaşkanı Köhler de Yahudi karşıtlığının İsrail ve Amerika’ya yönelik eleştiri kisvesi altında gizlendiğini öne sürerken Alman Yahudi Konseyi de NPD ile mücadeleyi yetersiz bulur. NPD geçen sonbahar Saksonya yerel seçimlerinde %9 oy alarak eyalet meclisine girmeyi başarmıştır. Aresden kentinin Amerikan ve İngiliz kuvvetleri tarafından bombalanışının 60. yıldönümünde binlerce Neo-nazi gösteri yürüyüşü yapmıştı ve NPD’nin adı da bu yürüyüşe karışmıştı. NPD’nin geleceği tartışması çıkmıştır. Almanya Parlamentosu’nun alt kanadı aşırı sağcı grupların faaliyetlerini sınırlandıran düzenlemeleri onayladığı gibi Nazi kurbanları için dikili anıtların yanında gösteri düzenlenmesine karşı önlemler, Nazi geçmişini yücelten faaliyetlerini yasaklama girişimi söz

konusu olmuştur. Berlin’deki Soykırım Anıtı koruma altına alındığı gibi NPD’nin kapatılma ihtimali de gündeme gelmiştir. Ancak NPD’nin Mart 2003’te yasaklanması girişimi anayasa mahkemesi yargıçlarının parti içinde bulunan gizli servis istihbaratçılarının sağladığı kanıtların kabul edilemez olduğuna hükmetmesinin ardından başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bununla birlikte NPD üyelerinin Auschwitz toplama kampında Naziler tarafından öldürülen Yahudiler anısına düzenlenen tören sırasında Saksonya parlamentosunu terk etmeleri tepki toplamıştır (Boyes, 2005). Hükümet tarafından alınan önlemlerin bir diğer nedeni ise Almanya’da bu dönemde yaşanan Nazi dönemine ve Hitler’e duyulan ilginin artmasıdır. Hitler’i ve Nazileri anlatan çok sayıda kitabın yayınlanması ve televizyon/sinema gibi görsel medyada sıkça söz konusu temaların işlenmesi endişe verici hal almıştır. Berlin ve çevresindeki Brandenburg’ta yapılan araştırmada aşırı sağcılara büyük bir sempatinin oluşmaya başladığına işaret eden veriler ortaya çıkmıştır. Bu araştırmaya göre Berlinlilerin %15’i Nasyonal Sosyalizmin olumlu yanlarının da bulunduğunu savunurken bu oran Brandenburg’ta %20 olarak saptanmıştır. Berlinlilerin %12’si, Brandenburg’ta yaşayanların da %24’ü “Führer gibi demir yumruklu bir yönetici isterim” ifadesini kullanmıştır (Milliyet, 2005, s. 15).

Almanya’da örgütlü Neonazi hareket 1980’li yıllarda gerilemekle birlikte, ‘sivil’ ve ‘anonim’ bir potansiyel olarak görülmüştür. Söz konusu amaç ve sonuç düşünülmezsizin yaşanan anlık/kendiliğindenlik düzlemindeki saldırganlık eylemleri neo-faşist hareketin yeni kitlesel formu olarak okunmuştur. Bu dönemde Nazi zihniyetindeki hareketlenme görece güçlenerek kurumsallaşma sinyalleri verir. Bu bağlamda ülkedeki ekonomik sorunlar ile ‘yabancı’lar arasında kurulan ilişkinin resmi sözcülüğüne yeltenen NPD’nin politik kriz üretmesi kuvvetle muhtemel görünür. Her şeyden önce Avrupa Parlamentosu seçimlerinde SPD’nin uğradığı oy kaybı iktidar değişikliğinin önemli bir göstergesi gibi okunur. Nazi eğilimli hareketlerin konumlanması ise büyük ölçüde ekonomik gelişmelerle ilişkili olarak şekil alacak gibi gözükmektedir.

4. Sonuç

SPD Almanya’nın en eski partilerinden biri olarak köken açısından işçi hareketlerine ve örgütlerine dayanır. Erken dönemde genel oyun mücadelesini veren işçi sınıfı için SPD önemli bir adrestir. 1980’lerden sonra ise daha geniş tabanlı bir seçmen desteği arayışına giren partinin

rotası ekolojik koşulları gözeten bir piyasa ekonomisi olur. 1969-1982 yılları arasında SPD’nin iktidar partisi olmasında Marksist orijinden uzaklaşarak partinin refah devleti uygulamalarına kayması etkili olmuştur. 1958’de SPD’nin büyük ve endüstrileşmiş bölgelerde güçlenmesinde partinin yaptığı koalisyonlar yoluyla parti kimliğini esnetmesi belirleyicidir. Özellikle 1990’lardan sonra Alman Yeşiller’i ile SPD uzlaşısı önem kazanır. 1982’den 1998’e kadar muhalefet partisi olan SPD 2002 seçimlerinde Birlik 90/Yeşiller koalisyonu ile iktidar partisi olur. 1998 SPD tarihinde önemli bir başarı sayılmaktadır ve 2005’ten sonra parti güç kaybeder. SPD’deki güç kaybının kökenine ilişkin ekonomik sorunlardan işsizlik ve yavaş büyümeye dikkat çekilir. 1998-2002 yılları arasında partinin yenilik söylemine rağmen statükocu olarak değerlendirilmesi parti desteğini alternatif partilere kaydırmıştır.

SPD’nin iktidar oluşunda yenilik kanadından medyatik Schröder ile geleneksel sol kanattan Lafontaine’nin kombinasyonu işe yaramıştır. Lafontaine partinin neo-liberalizme kayan eğilimine karşı tedbir alırken Schröder partinin ‘yaşlı teyze’ imajından uzaklaşmasını sağlayarak genç sosyalistleri de partiye çekmiştir. Parti seçim kampanyasında sosyal ve ekolojik olmak üzere iki rengi birleştirmeye çalışırken ‘yeni orta’ sloganını kullanmıştır. Bu dönemde yeniliği Schröder, eşitliği Lafontaine çağırıştırır. SPD’de geleneksel soldan Üçüncü Yol’a kayış ise Lafontaine’in partiden ayrılması ile somutlaşır. Schröder’in yenilik ve ‘Yeni Orta’ söylemi ile Blair’in Üçüncü Yol’u arasındaki paralellik, SPD’nin sol kanadı ile sol liberallerin eleştirilerinin Schröder tarafından ‘yaz tiyatrosu’ olarak nitelendirilmesiyle daha da görünürleşmiştir. Geleneksel solun piyasaların düzenlenebileceği fikrinden ayrılan yeni sosyal demokratlar ve Üçüncü Yol çizgisi küresel kapitalizm ve küresel piyasaların serbestleştirilmesinin önlenemez olduğu fikrini benimseyerek açıkça geleneksel sol tezlerden ayrılmışlardır. Üçüncü yolun neo-liberalizme ve sağa yaklaşması üzerinden eleştirilen bir siyasi akım olarak SPD tarafından benimsenmesi partinin Alman sosyal demokratları üzerindeki hegemonyasını çözmüştür. Alman sosyal demokratlarının desteğinin eski SPD liderlerinden Lafontaine’in kurucu üyesi olduğu Sol Parti’ye kaydığı gözlenmiştir.

Üçüncü yola kayan SPD 2002 seçimlerinde büyük oy kaybı ile CDU/CSU etkin muhalefet edemediği için iktidarını sürdürse de kademeli olarak diğer seçimlerde de oy kaybetmiştir. SPD gerilerken solun diğer fraksiyonları oyunu arttırmıştır. Gerilemenin önemli bir nedeni partinin ideolojik tutarlılığının zayıflığının post-materyalist solun yükselmesiyle

görünürleşmesi olur. SPD’de 2005’ten sonra üç lider değişikliği ile lider boşluğu izlenimini vermesi ve SPD’nin solunda daha güçlü bir rakibin doğması SPD’nin güç kaybında etkili faktörlerden görülüp tartışılmaktadır. Lafontaine’nin 1999’da maliye bakanlığı ve parti genel başkanlığından istifası Yeşiller ile koalisyonunu sağlasa da SPD 2005 ve sonrasında partinin çekirdek desteğini tekrar sağlayamamıştır. 2005’te seçmenlerinin %20’sini kaybetmesine rağmen SPD’nin CDU ile koalisyon hükümetinin ortağı olması SPD’yi daha da geriletir. 2009 seçimleri SPD tarihinin en kötü sonuçlarından olup parti büyük koalisyondan zararlı çıkmıştır. SPD neoliberalizme yaklaşp ekonomik politika vaatlerinden uzaklaşarak sosyal adalet fikrini piyasaların önlenemez serbestliği fikrine heba etmesi nedeniyle dönemin finansal krizinin sorumlusu olarak görülmüştür. Ekonomik vaatlerden uzaklaşan SPD’nin önemli bir meselesi de göçmen/yabancıların çifte vatandaşlık meselesi olur. Çifte vatandaşlık meselesini ön plana çıkaran partinin sol oyları çekebilecek tek argümanı bu konu olur. SPD sosyal demokrat programdan uzaklaşarak ‘çifte vatandaşlık’ meselesini öne çıkardıkça kimlik siyaseti yapan bir partiye dönüşmüş ve kitle desteğini yitirmesinde bu durum etkili olmuştur. Parti programı ve söylemi dikkate alındığında ekonomik tezler zayıflarken göçmenler ve yabancıların hakları konusunun gündemi belirlemesi söz konusu tezi desteklemektedir. Partinin CDU/CSU’ya çifte vatandaşlık düzenlemesini koalisyon şartı olarak öne sürmesi partinin ekonomik meselelerden çok bu konuyu önemseydiği tezini desteklemektedir. 1990’lı yıllarda vatandaşlık tartışmaları iktidar ile muhalefet arasında bir kırılma ekseniyken 2014’te çifte vatandaşlığın kabulü ise merkez sağ ve sol partiler açısından siyasal hayattaki önemini yitirerek SPD’nin söyleminde bir boşluğa da neden olmuştur. Çifte vatandaşlık konusu SPD’nin elindeki yeni sağdan farklılaştığı temel argümandı. SPD’nin sosyal politika alanında yarattığı söylemsel boşluğu sol tabanlı vatandaşlık tartışmalarına kaydırarak aşmaya çalıştığı düşünülürse çifte vatandaşlık düzenlemesiyle vaatlerinden birini gerçekleştirmesi açısından partinin güven kazanmasını sağladığını düşünmek mümkündür. Ancak partinin ekonomi politik orijinini öteleyerek kimlik siyasetine yaslanan bir partiye dönüşmesi özellikle 2000’lerden sonra sınıfsal arka planının erimesine neden olmuş, göçmen vatandaşlık konusu da çözüme bağlandığı için oy oranlarındaki radikal düşüş ile SPD seçmeninin diğer sol partilere kayışından okunabileceği üzere SPD’nin Alman sosyal demokratları üzerindeki hegemonyası büyük ölçüde aşınmıştır.

Kaynakça

- Aksoy, N. (1998). Almanya’da Yabancı Olmak. *Birikim*, 110, 60-67.
- Ayata, İ. Karayakalı, S. (2001). Almanya’da “Yeni Merkez” Yeni Sosyal Demokrasi. *Birikim*, 147, 70-75.
- Bora, T. (1990). Demokratik Almanya’da Muhalefet. *Birikim*, 9, 40-43.
- Bora, T. (2004). *Almanya’da Sosyal Demokrasinin Doğuşu*. SODEV: İstanbul.
- Boyes, R. (2005). Neo Nazis snub Auschwitz debate. <https://www.thetimes.co.uk/article/neo-nazis-snub-auschwitz-debate-wkq8gtmgcm>. (Accessed 21.01.2020)
- Buchstab, G. (2002). Alman Partiler Sisteminin Oluşumu ve CDU/CSU’nun Rolü. *Türkiye Cumhuriyeti ve Almanya Federal Cumhuriyeti- Fikri Temeller ve Siyasi Yönelim içinde*, K. Adenauer Vakfı Yayınları, 57-67.
- Candraft, D. (1998). *Germany, Politics in Western Europe*. Macmillan Pres LTD: London.
- Çelebi, A. (2000). Yaz Tiyatrosunun Ardından: Üçüncü Yol ve Almanya’da Yeni Orta Sosyal Demokrasi. *Mürekkap*, 15, 89-122.
- Ecevitoglu, P. (2000). Almanya’da İslam-din dersi tartışmaları. *Mürekkap*. 15, 122-143.
- Eroğul, C. (1997). *Çağdaş Devlet Düzenleri*. İmaj Yayıncılık: Ankara.
- Giddens, A. (2001). *Üçüncü Yol ve Eleştirileri*. Phoenix Yayınevi: Ankara.
- Gould, A.C. (2000). *Germany, Comparative Politics*, Ed. J. Kopstein, M. Lichbach, Cambridge Press.
- Hoskin, M. (2017). Understanding Immigration: Issues and Challenges in an Era of Mass Population Movement. State University of New York Press: New York.
- Jacoby, W. (2017). Grand Coalitions and Democratic Dysfunction: Two Warnings from Central Europe. *Government and Opposition*, 52/ 2, 329–355.
- Kadioğlu, A. (1997). Alman Yeni Sağı: Bir Başka Tarihbilim Tartışması. *Toplumbilim*, 7. 63-71.
- Kavukçuoğlu, D. (2003). Sosyal Demokraside Temel Eğilimler. *Cumhuriyet Kitapları*: İstanbul.
- Kempf, U. (2002). Almanya’da Seçim Yasası ve Parti Sistemi. *Türkiye ve Avrupa’da Siyasi partiler Kanunu ve Seçim Yasası içinde*, Konrad Adenauer Vakfı Yayınları, 37-44.
- König, T., Blume, T., Luig, B. (2003). Policy Change Without Government Change? German Gridlock After 2002 Election. *German Politics*, 12/2, 86-146.

- Lafontaine, O. (2002). *Yürek Solda Atar*. Gendaş Kültür: İstanbul.
- Lees, C. (2011). The paradoxical effects of decline: Assessing party system change and the role of the catch-all parties in Germany following the 2009 federal election. *Party Politics*, 18(4), 545–562.
- Milliyet, (2005). *Almanlar Yeni Hitler Arıyor*, 26 Mart, s.15.
- Olsen, J. (2014). Past Imperfect, Future Tense: The SPD before and after the 2013 Federal Election, *German Politics & Society*, 32/ 3 (112), Special Issue: The 2013 Bundestag Election (Part II) (Autumn), 46-58.
- Onur, H. (2002). Avrupa’da Özellikle Almanya’da Milliyetçi ve Irkçı Hareketlerin Yükselişi. *Mürekkap*, 21, 156-166.
- Önder, T. (2003). *Ekoloji, Toplum ve Siyaset*. Odak Yayınları: Ankara.
- Paterson W.E., Sloam, J. (2010). The SPD and the Debacle of the 2009 German Federal Election: An Opportunity for Renewal, *German Politics & Society*. 28/3 (96). Bundestag Election Special Issue (Fall 2010), 65-81.
- Patzelt, J. (2004). Chancellor Schröder’s Approach to Political and Legislative Leadership. *German Politics*, 13/2 (June 2004), 268-299.
- Röben, E. (1994). Parti Olmayan Parti”. Almanya’daki Yeşiller Hareketi. *Birikim*, 57-58, 106-115.
- Saalfeld, T. (2004). Party Identification and the Social Bases of Voting Behaviour in the 2002 Bundestag Election. *German Politics*, 13/ 2(June 2004), 170-200.
- San, C. (1966). *Bonn Anayasasına Göre Siyasi Partilerin Kapatılması*. Ankara Yarı Açık Cezaevi Matbaası: Ankara.
- Schulz, G. (2002). Alman İç Politikası ve Sosyal Piyasa Ekonomisi. *Türkiye Cumhuriyeti ve Almanya Federal Cumhuriyeti Fikri Temeller ve Siyasi Yönelim* içinde, Konrad Adenauer Vakfı, 91-104.
- Spiegel, V. (2009). SPD Loses Support Among Party Base. <https://www.spiegel.de/international/germany/election-analysis-spd-loses-support-among-party-base-a-652086.html>. (Accessed 22.02.2020)
- Tauscher S. (2016). Alman Vatandaşlık Rejimi ve Almanya’da Yabancı Hakları. *Analiz*, 165 (eylül).
- Toksöz, G. (1993). Almanya’daki Türkiyeli Kadınlar ve “Kızkardeşleri”. *Birikim*, 50, 35-42.

ZENGİN SALİHİ, H. S. (2020), "Almanya'da Sosyal Demokrasiden Kimlik Siyasetine: Sozialdemokratische Partei Deutschlands/SPD", *Fiscaeconomia*, Vol.4(2), 352-381.

Wüst, A.M. (2004). Naturalised Citizens as Voters: Behaviour and Impact. *German Politics*, 13/ 2 (June 2004), 341-359.